

МАКЕДОНСКИ
ЦЕНТАР ЗА
МЕЃУНАРОДНА
СОРАБОТКА

ИЗВЕШТАЈ ЗА ПРОЦЕНКА НА КОРУПЦИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА

2016 година

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

МАКЕДОНСКИ
ЦЕНТАР ЗА
МЕЃУНАРОДНА
СОРАБОТКА

ИЗВЕШТАЈ ЗА ПРОЦЕНКА НА КОРУПЦИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА

2016 година

Извештај за проценка на корупцијата во Македонија

Издавач.

Македонски центар за меѓународна соработка

За издавачот.

Александар Кржаловски, прв извршен директор
Гонце Јаковлеска, извршен директор

Автори.

Емина Нурединоска, Марија Саздевски, Борјан Ѓузелов - МЦМС
Миша Поповиќ – Институт за демократија „Социетас цивилис“ - Скопје

Тираж.

300 примероци

Дизајн.

Кома

Печати.

Борографика

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

343.352(497.7)"2016"(047)

ИЗВЕШТАЈ за проценка на корупцијата во Македонија : 2016 година /
[автори Емина Нурединоска ... и др.]. - Скопје : Македонски центар за
меѓународна соработка (МЦМС), 2016. - 46 стр. : граф. приказ ; 30 см

Автори: Емина Нурединоска, Марија Саздевски, Борјан Ѓузелов,
Миша Поповиќ

ISBN 978-608-4681-67-0

1. Нурединоска, Емина [автор]

а) Корупција - Македонија - 2016 - Извештаи

COBISS.MK-ID 101585418

Контакт:

МЦМС, адреса: ул. Никола Парапунов бр. 41а; пошт. факс 55, 1060 Скопје;

тел. +389/2/3065-381; факс: +389/2/3065-298; е-пошта: mcms@mcms.mk; веб-страница:

www.mcms.mk.

Scribd: <http://www.scribd.com/people/documents/2996697>;

SlideShare http://www.slideshare.net/mcms_mk

Facebook: <http://www.facebook.com/mcms.mk>; Twitter: http://twitter.com/mcms_mk

Сите права се задржани. Репродуцирање, копирањето, трансмисијата или преводот на било кој дел од оваа публикација може да се изврши единствено под следните услови: со претходна дозвола на издавачот, заради цитирање во анализа на книгата и под услови изложени во продолжение

Авторското право на оваа публикација е заштитено, но публикацијата може да се репродуцира на било кој начин без наплата за едукативни намени. За копирање во други услови, за употреба во други публикации или пак за превод или адаптација, треба да се обезбеди претходна дозвола од издавачот.

Во електронска форма публикацијата е достапна на www.mcms.mk

Овој извештај е овозможен со поддршка од американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) во рамките на Програмата на УСАИД за антикорупција. Содржината на публикацијата е одговорност на авторите од Македонскиот центар за меѓународна соработка и не ги изразува ставовите на УСАИД или на Владата на Соединетите Американски Држави.

Содржина

I. Вовед	9
II Методологија.....	11
Индекси на корупција.....	12
III . Ниво на корупција.....	15
1. Корупцијата како општествен проблем.....	15
1.1. Фактори што влијаат врз распространетоста на корупцијата.....	16
2. Искуство со корупцијата	18
2.1. Пресуди поврзани со корупција	18
2.2. Корупциски притисок и вклученост во корупција	19
3. Ставови кон корупцијата	24
3.1. Свесност за корупција	24

3.2. Прифатливост.....	25
3.3. Подложност	27
3.4. Практична ефикасност на корупцијата.....	29
4. Перцепција за корупција: Потенцијал за превенција на корупцијата	30
4.1. Веројатност за корупциски притисок.....	30
4.2. Распространетост на корупцијата (по професии)	31
4.3. Корупција во државните институции (ранливи сектори).....	35
4.4. Изводливост на јавните политики за борба против корупцијата	37
5. Доверба во институциите	38
IV Заклучоци	41

Листа на кратенки

ВМРО-ДПМНЕ ВМРО – Демократска партија за македонско национално единство

ГО Граѓанска организација

ДКСК Државна комисија за спречување корупција

ДПА Демократска партија на Албанците

ДУИ Демократска унија за интеграција

ЈО Јавно обвинителство

МВР Министерството за внатрешни работи

МЦМС Македонски центар за меѓународна соработка

ОН Обединети нации

СДСМ Социјалдемократски сојуз на Македонија

СЕЛДИ Лидерство за развој и интегритет во Југоисточна Европа

СЈО Специјално јавно обвинителство

ССК Систем за следење на корупцијата

ЦИД Центар за изучување на демократијата

Предговор

Извештајот за проценка на корупцијата претставува преглед на состојбата и динамиката на корупцијата во Република Македонија. Основата на овој извештај е Системот за следење на корупцијата (ССК) развиен од Центарот за изучување на демократијата (ЦИД) од Бугарија. ССК се заснова на различни извори на информации и ги комбинира квантитативните и квалитативните методи за следење и проценка на корупцијата. Обединетите нации (ОН) го имаат признаено ССК како систем со најдобри практики за следење на корупцијата на национално ниво и е во согласност со пристапот за виктимизација на ОН за мерење на нивото на административна корупција.

Во овој извештај содржан е основниот сегмент на ССК, односно анализирани се податоците од анкетата со населението и за одредени прашања споредувани со секундарни податоци. Со ваквата анализа се дава одговор за нивото на корупција во Македонија. Преку седум индекси е презентирано актуелното искуство на граѓаните со корупцијата, за нивните ставови за корупцијата и за перцепциите за корупцијата.

За разлика од извештајот за проценка на корупцијата кој беше издаден во 2014 г., напоменуваме дека во овој извештај фокусот е само на нивото на корупција, без посебен осврт на политиките за антикорупција, институционалните практики и спроведувањето на законите, улогата на судството во справувањето со корупцијата, влијанието на ефектите од коруптивните дела врз развојот на економијата и сл.

Извештајот е подготвен од страна на Македонскиот центар за меѓународна соработка (МЦМС) со поддршка на Центарот за изучување на демократијата. Клучната придобивка за нас е учењето од искусни експерти во оваа област и

можност да се разберат сите корелации кои ја создаваат целосната слика на корупцијата во една земја, во случајов во Македонија.

Исто така, корисна придобивка беше и нашата вклученост и споделувањето на искуството со 17 организации од регионот, кои се дел од мрежата Лидерство за развој и интегритет во Југоисточна Европа (СЕЛДИ).

МЦМС го подготви Извештајот за проценка на корупцијата во Македонија и ја издаде оваа публикација како дел од Програмата на УСАИД за антикорупција и проектот Граѓанско општество за добро владеење и антикорупција во Југоисточна Европа: Градење на капацитети за мониторинг, застапување и подигање на јавна свест (СЕЛДИ), поддржан од Европската Унија.

МЦМС е благодарен за разбирањето и поддршката што ја добива од УСАИД при спроведувањето на програмата и во напорите да придонесе кон развојот на демократските процеси во Македонија.

Емина Нурединоска,
раководител на Одделението
за граѓанско општество и демократизација

I.

Вовед

Во рамките на програмата на УСАИД за антикорупција која е спроведувана од МЦМС, по втор пат се објавува Извештајот за проценка на корупцијата во Македонија. Извештајот е заснован на Системот за следење на корупцијата (ССК) кој за првпат беше спроведен во Македонија во 2001 година во рамките на компаративната анализа на корупцијата во Југоисточна Европа спроведена од страна на мрежата на граѓански организации Лидерство за развој и интегритет во Југоисточна Европа - СЕЛДИ (Southeast Leadership for Development and Integrity - SELDI). Обединетите нации (ОН) го имаат признаено ССК како систем со најдобри практики за следење на корупцијата на национално ниво. Тој е во согласност со пристапот за виктимизација на ОН за мерење на нивото на административна корупција, се заснова на различни извори на информации и ги комбинира квантитативните и квалитативните методи за следење и проценка. МЦМС за прв пат го спроведе ССК во 2014 г.

Целта на овој извештај е врз основа на видувањата и искуството на граѓаните да се прикажат состојбите, динамиката и трендовите со корупцијата во Македонија, како и перспективата и потенцијалот за нејзино сузбивање.

Наодите од истражувањето укажуваат дека перцепциите на корупцијата останале непроменети споредбено со 2014 г., а нивоата на корупциски притисок и виктимизација се влошени. Македонската јавност не ја перципира корупцијата како еден од најглавните проблеми во земјата и останува склона кон прифаќање на корупцијата како општествена норма. Постои влошување во скоро сите анализирани сегменти, односно граѓаните сè повеќе искусуваат корупциски притисок, а со тоа и се вклучуваат во коруптивни активности. Исто така значителен дел од граѓаните се толерантни кон корупцијата и подложни на истата. Голем

број професии се перципирани како висококорумпирани, а корупцијата е широко навлезена во голем број сектори и пред сè во оние кои се клучни за справување со корупцијата. Ова води и кон намален оптимизам дека постои политичка волја и подготвеност на институциите за справување со корупцијата во Македонија.

Во овој извештај прикажан е описот на применетата методологија и е даден детален преглед за искуството, свесноста и перцепцијата на граѓаните за корупцијата. Исто така, презентирano е и видувањето за потенцијалот за справување со корупција, како и краток осврт на степенот на доверба на граѓаните во институциите одговорни за справување со корупцијата.

II.

Методологија

Извештајот за проценка на корупцијата се заснова на методологијата на Системот за следење на корупцијата (ССК), развиена од Центарот за изучување на демократијата (ЦСД) од Бугарија. Во извештајот се анализирани примарни податоци добиени од анкета со полнолетно население. Теренска анкета е направена на репрезентативен примерок (во понатамошниот текст: анкета со населението) од 1.000 испитаници, спроведена од М-Прспект во периодот помеѓу 27 јануари и 3 февруари 2016 година. Популациската рамка на примерокот беше население постаро од 18 години, а критериуми за репрезентативност беа: пол, етничка припадност, возраст, место на живеење и региони. Во рамките на примерокот, 50,3 % беа жени, а 49,7 % мажи, додека во однос на етничката застапеност, Македонците беа застапени со 66,9 %, а Албанците со 24,9 %, другите етнички групи беа застапени со 8,3 %. Во однос на местото на живеење, селската популација беше застапена со 42,2 %, додека градската со 57,8 %. Прашањата кои им беа поставени на испитаниците се однесуваа на нивните искуства во 2015 г.

Графикон 1. Главните индикатори на Системот за следење на корупцијата

Овој систем овозможува динамична споредба на добиените податоци од следењето во различни земји и различни временски периоди во однос на обемот, областите и формите на корупција. Истиот е сочинет од три групи индикатори кои даваат преглед на корупцијата формално групирани во седум индекси (опишани подетално во делот Ниво на корупција).

Индекси на корупција

ССК дава систематски преглед на корупцијата во земјата преку седум индекси кои се направени врз основа на индикаторите за корупција. Седумте индекси се формираат од податоците добиени од истражувањето за перцепција и виктимизација спроведено на возрастна популација и се поделени во три групи:

1. Актуелното искуство со корупцијата кое е сочинето од индексите притисок и вклученост;
2. Ставови за корупцијата кои се анализирани преку индексите свесност, прифаќање и подложност; и
3. Перцепции за корупцијата заснована на индексите веројатност за притисок и распространетост на корупцијата.

Трите групи на индекси ја прикажуваат рамнотежата меѓу корупцијата и антикорупцијата во земјата. Искуството ги поттикнува перцепциите (повисокиот актуелен корупциски притисок е поврзан со повисоки перцепции за распространетост на корупцијата) и ставовите (вклученоста може да го зголеми прифаќањето), а пак од друга страна ставовите (подложноста) може да го потврдат коруптивното искуство и перцепциите може да ги обликуваат ставовите.

Графикон 2. Меѓусебна поврзаност на индикаторите за корупција

Индексите за корупција во ССК може да имаат вредност од 0 (нема корупција), до 100 (апсолутна корупција). Но, толкувањето на вредноста се разликува во зависност од тоа дали ќе се земе предвид искуството и ставовите или перцепциите. Во индексите за искуство и ставови, секоја вредност над 5 веќе е показател на значаен корупциски проблем. Во индексите кои ја одразуваат перцепцијата, вредностите повисоки од 50 треба да се сметаат за сериозен корупциски проблем.

III.

Ниво на корупција

Како што е опишано погоре во делот Методологија, податоците презентирани во овој извештај се примарни и се засновани на наодите на анкета со население.

1. Корупцијата како општествен проблем

Според граѓаните, корупцијата не е меѓу трите најголеми проблеми со кои се соочува земјата и е рангирана на петтото место, што е исто како и во 2014 г. невработеноста, како и во претходните години, останува најголем проблем за македонските граѓани, а е следена од политичката криза и сиромаштија.

Табела 1. Македонија: клучни проблеми, 2014 и 2016 г. (процент од населението што ги идентификувало соодветните фактори како проблем)

КАТЕГОРИЈА		2016	КАТЕГОРИЈА		2014
1	Невработеност	50,7%	1	Невработеност	70,4%
2	Политичка нестабилност	46,0%	2	Сиромаштија	47,8%
3	Сиромаштија	39,3%	3	Ниски приходи	39,0%
4	Ниски приходи	39,3%	4	Високи цени	32,4%
5	Корупција	30,9%	5	Корупција	27,8%
6	Високи цени	23,2%	6	Политичка нестабилност	18,6%
7	Криминал	17,4%	7	Криминал	12,9%
8	Етнички проблеми	12,3%	8	Етнички проблеми	11,3%
9	Загадување на околината	9,6%	9	Здравствена заштита	6,3%
10	Здравствена заштита	7,3%	10	Загадување на околината	4,4%
11	Образование	5,4%	11	Образование	4,4%

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016 и 2014

Во извештајот од 2014 г. кој беше заснован на истата методологија, највисоко рангирани беа исклучиво проблеми од егзистенцијална, односно социјално-економска природа (невработеност, сиромаштија, ниски приходи и високи цени). Во 2016 г., поразлично од претходно, како втор најголем проблем граѓаните ја навеле политичката нестабилност, која во 2014 г. била гледана како помал проблем и од корупција и била рангирана на шесто место. Ваквото поместување во видувањето на проблемите од страна на граѓаните најверојатно се должи на политичката нестабилност во земјата којашто започна во февруари 2015 г. со објавување снимки на разговори на голем број службени лица, високи функционери, членови на опозицијата, новинари, граѓански активисти и др. Перцепцијата на граѓаните за корупцијата како проблем не е сменета, иако во објавените разговори имаше индикации за корупција, односно корупцијата останува рангирана на исто ниво како и во 2002 г. и во 2014 г.

1.1. Фактори што влијаат врз распространетоста на корупцијата

За 74,8 % од граѓаните, нагло то збогатување на личен план на оние кои се на власт е водечкиот фактор за широкораспространетата корупција. Понатаму, за речиси 70 % од граѓаните, недостатокот на административна контрола и неефективното судство се следните фактори кои влијаат врз распространетоста на корупцијата.

Мнозинство од граѓаните сметаат дека девет од наведените десет фактори влијаат врз распространетоста на корупцијата. Само тврдењето дека платите на службениците во јавниот сектор се ниски и дека тоа влијае на корупцијата, го поддржува значително помалку од половина од граѓаните, односно 31 %. Дополнително, единствено во однос на ова тврдење поголем е процентот на граѓани кои не се согласуваат (40 %) од оние кои се согласуваат (31 %).

Графикон 3. Фактори што влијаат врз распространетоста на корупцијата во Македонија, 2016

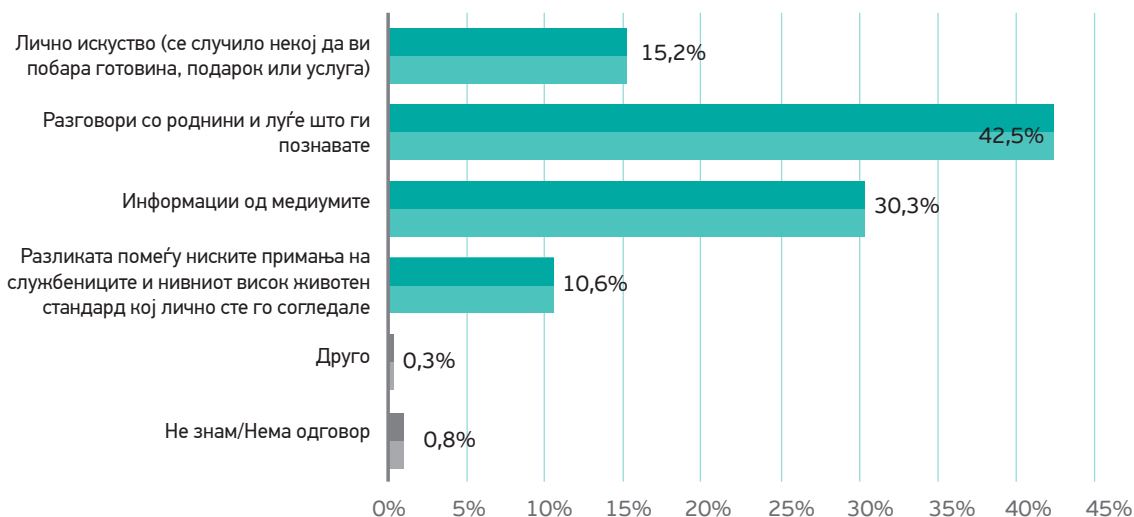

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Демографски гледано, постои разлика во перцепцијата колку одредени фактори влијаат врз распространетоста на корупцијата во Македонија. Така, на пример, само 22,4 % од Македонците се согласуваат со ставот дека ниските плати на службениците се фактор за корупција, за разлика од 55,4 % од Албанците. Со тврдењето дека нагло то збогатување на личен план на оние кои се на власт е водечкиот фактор за широко распространетата корупција се согласуваат 55,4 % од симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ, наспроти 88,4 % од симпатизери на СДСМ, што е слично и со симпатизерите на ДУИ (80,9 %) и на ДПА (76,2 %). Симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ исто така во значително понизок број (47 %) сметаат дека кон корупцијата придонесува недостатокот на строга административна контрола, наспроти симпатизерите на ДПА, на ДУИ и на СДСМ чии проценти се движат од 73 до 88.

Мнозинство од граѓаните, или 73,1 %, проценката за распространетоста на корупцијата во Македонија ја базираат на информации од други извори, а помалку од лично искуство. Така, скоро секој седми испитаник (15,2 %) своето видување за корупцијата го темели на сопственото искуство, за разлика од 2014 г. кога секој петти испитаник своето видување го засновал на сопствено искуство. Најголем дел од граѓаните (42,5 %) мислењето за распространетоста на корупцијата го градат врз основа на разговори со блиски луѓе и овој процент е зголемен во однос на 2014 г. кога изнесувал 35,6 %. Околу третина (30,6 %) од испитаниците проценката за распространетоста на корупцијата во Македонија главно ја формираат врз основа на информациите достапни од медиумите.

Графикон 4. Извори на информирање за корупцијата: Вашата проценка за распространетоста на корупцијата се формира најмногу врз база на...?

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупција, 2016

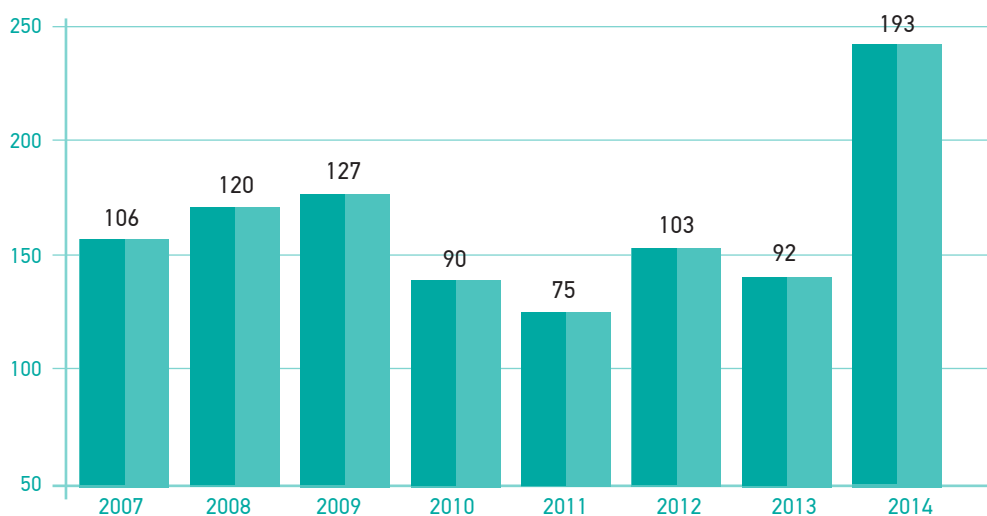
2. Искуство со корупцијата

Првата група индикатори кои го одразуваат искуството со корупцијата анализираат три аспекти. Прво, потребно е да се добијат (секундарни) статистички податоци за бројот на пресуди за дела од корупцијата кои потоа би можеле да се споредат со наодите од анкетата со населението, а се однесуваат на коруптивниот притисок и на вклученоста во корупција. Впрочем коруптивниот притисок и вклученоста во корупција се двата индекси кои даваат целосна слика за актуелното искуство со корупцијата.

2.1. Пресуди поврзани со корупција

Податоците од Државниот завод за статистика укажуваат на тоа дека во периодот помеѓу 2007 и 2014 година постојат забележителни разлики во бројот на лица прогласени за виновни за злоупотреба на службената положба, додека во 2011 година за виновни за ова дело биле прогласени само 75 лица, во 2014 година оваа бројка изнесувала 193 лица. Притоа, забележителен е променлив тренд - помеѓу 2007 и 2009 година бројот на лица прогласени за виновни за злоупотреба на службената положба се движел помеѓу 106 и 127, во наредните четири години (2010–2013) за виновни биле прогласени помал број на лица, односно просекот во овие четири години бил по 90 осудени лица.

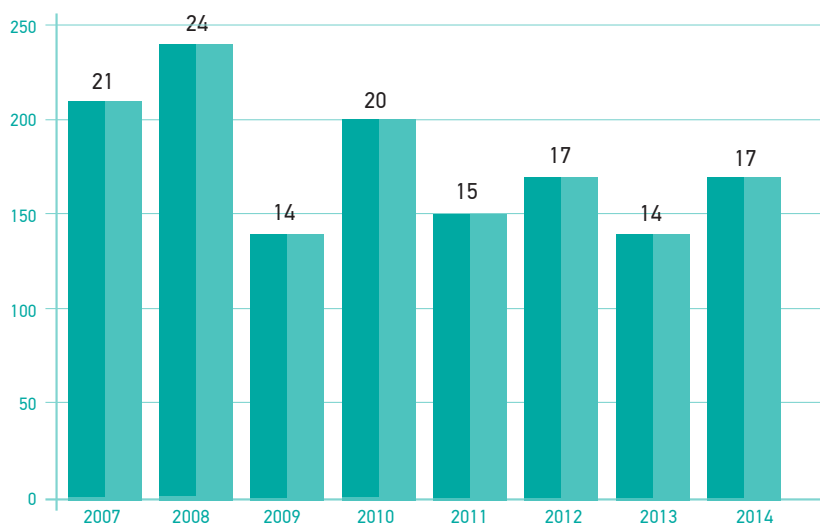
Графикон 5. Број на лица прогласени за виновни за злоупотреба на службената положба (2007-2014)

Извор: Државен завод за статистика

Бројот на лица осудени за давање или примање поткуп е многу мал, особено ако се спореди со податоците од анкетата кои се наведени подолу во овој текст. Имено, во период од 2007 до 2014 г. бројот на осудени лица за ова кривично дело се движи од 14 во 2009 и 2013 г., до 24 во 2008 г. Забележителен е тренд на мало намалување на бројот на овие лица, додека во првите четири години (2007-2010) просечниот број на осудени лица е 20, во следните четири години просекот изнесува 16 лица.

Графикон 6. Број на лица прогласени за виновни за поткуп (примање и давање поткуп)

Извор: Државен завод за статистика

2.2. Корупциски притисок и вклученост во корупција

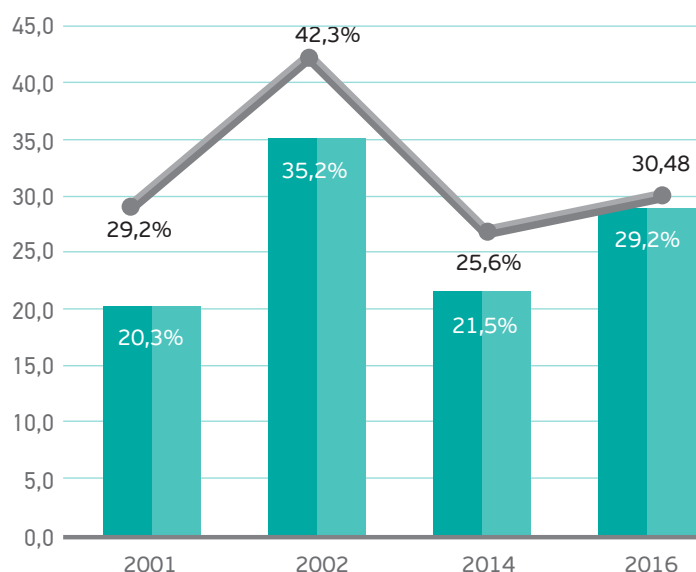
За разбирање на динамиката на корупцијата, Системот на следење на корупција го користи коруптивниот притисок, или потенцијалната корупција, односно колку луѓе се поткупливи доколку тоа е побарано од нив од службени лица. Овој индекс се мери според контактите со службените лица и барањето од нивна страна да им се даде одредена сума пари, подарок или да се направи услуга. Притисокот е придружен со јасно барање (експлицитно барање) или сигнали (преку клучни изрази или знаци) дека службеното лице очекува нешто за возврат.

Коруптивниот притисок од страна на службените лица и вклученоста од страна на граѓаните бележат зголемување споредбено со истражувањето од 2014 година, што значи раст на административната корупција. Ако во 2014 г. секој четврти полнолетен граѓанин бил соочен со барање да даде поткуп, во 2016 г. со тоа се соочил речиси секој трет. Вклученост во корупцијата во 2016 г. се зголемила во однос на 2014 г. кога беше значајно намалена во споредба со 2002 г. Ако во 2014 г. 21,5 % од граѓаните дале поткуп, во 2016 г. тој број се зголемил на 29 %. Забележително е и дека вклученоста бележи побрзо зголемување отколку притисокот, што може да води кон тоа да се зголемува бројот на луѓе кои стануваат подложни на притисокот.

Графикон 7. Корупциски притисок и вклученост во корупција

(% од полнолетни граѓани на кои им бил побаран поткуп и дале поткуп (пари, услуга, подарок) во последната година)

■ Вклученост (дале поткуп)
■ Притисок (им бил побаран поткуп)

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Демографската анализа покажува дека постојат статистички значајни разлики за тоа како притисокот и вклученоста во корупција се дистрибуирани кај најголемите етнички групи во Македонија. Од оние што имале контакт со администрацијата и дале конкретен одговор на прашањата, 83,3 % од Албанците искусиле притисок за корупција, додека тоа е случај кај 40,6 % од Македонците. Во иста насока, имајќи предвид дека мал број на граѓани одолеваат на притисокот, 80,5 % од Албанците дале поткуп, за разлика од 35,5 % од Македонците кои го направиле истото.

Граѓаните со најниско образование се поранливи и искусуваат притисок во поголем обем во споредба со другите образовни групи. Во рамките на оние без образование или со основно образование, 68,8 % искусиле притисок за корупција што е значително повеќе од оние со високо образование (54,3 %) и со средно образование (45,1 %). Меѓутоа, граѓаните со високо образование покажуваат отстапување кога се гледа вклученоста. Иако повеќе од половина од нив имаат искуство со притисок, помалку од половина поткупиле (46,2 %), што е различно во споредба со другите групи каде отстапувањата од притисокот и вклученоста се помали.

Во однос на наклонетоста кон партиите, се забележуваат разлики помеѓу симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ и на СДСМ. Повеќе од половина (56 %) од симпатизерите на СДСМ имаат искусено притисок за корупција, а истото е случај кај четвртина од симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ (25,4 %).

За да се претстави забележаната корупција во популациски размери, направени се проекции со големината на населението во Македонија.

Табела 2: Проекции на притисок и вклученост во корупција

	АНКЕТЕН РЕЗУЛТАТ	БРОЈ НА НАСЕЛЕНИЕТО (ПРОЕКЦИЈА)
Притисок	30,5 %	501.934
Вклученост	29,2 %	480.540

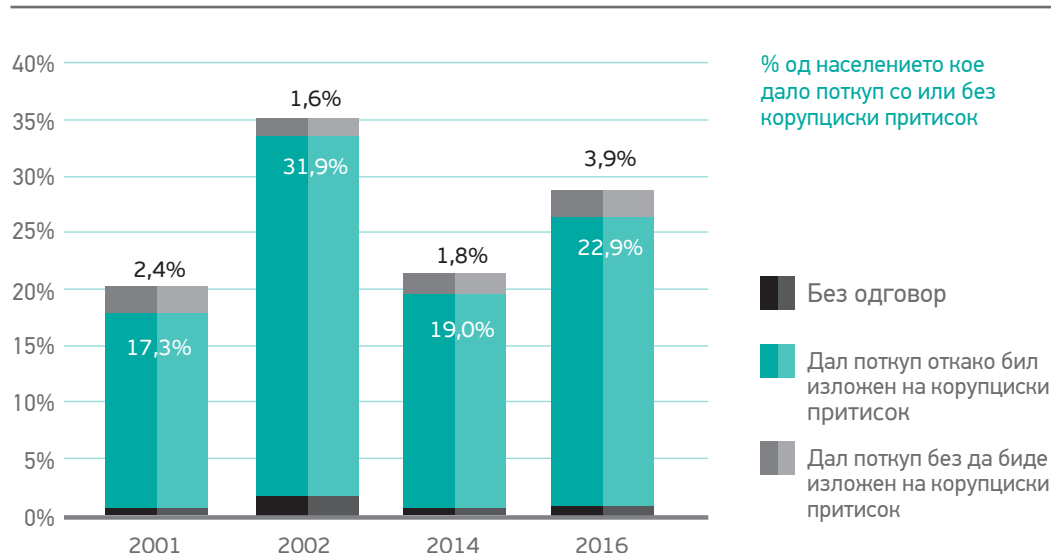
Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016 и Проекции на населението за 2015 г. на Државниот завод за статистика: пресметковна база од 1.645.685 полнолетно население

Оваа проекција покажува дека значителен број од населението има искуство со корупција, односно на повеќе од половина милион граѓани им бил побаран поткуп барем еднаш, а повеќе од 480 илјади граѓани поткупиле барем еднаш изминатата година. Ваквите проекции на илустративен начин ја покажуваат раширеноста на административната корупција.

Доколку го споредиме обемот на вклученост на луѓето во корупција и претпоставиме дека тие подмитиле еднаш, зборуваме за потенцијално 480.540 прекршоци. Доколку го споредиме тоа со збирот од осудени лица во 2014 година, (14 за поткуп и 193 за злоупотреба на службената должност), добиваме дека 0,04 % од случаите завршуваат со пресуда. Иако се работи за споредба на резултати од различни години, сепак може да се каже дека институциите за сузбивање на корупцијата се исклучително неефективни.

Анализата на вклученоста според тоа дали имало корупциски притисок или не, бележи зголемување споредбено со 2014 г. Зголемување од 19% на 22,9% има кај дадената корупција со притисок, а исто така постои зголемување и на бројот на граѓани кои учествувале во коруптивна трансакција без да им биде побаран поткуп. Во 2016 г. бројот на оние кои дале поткуп без притисок е зголемен на 3,9 % споредбено со 2014 г. кога изнесувал 1,84 %.

Графикон 8. Вклученост во корупција со или без корупциски притисок

Извор: СЕЛДИ - Системот за следење на корупција

За да се одреди динамиката на административната корупција, важно е да се согледа и интензитетот на интеракција на граѓаните со администрацијата и со тоа да се утврди коруптивниот притисок. Во однос на 2014 г. намален е бројот на граѓани коишто имале

контакт со службеници, од 53,2 % на 36,8 % во 2016 г. Доколку се направи анализа само на оние граѓани кои имале контакт со администрација, се доаѓа до истиот заклучок. Односно, од 18,4 % во 2014 г. на оние што во сите или скоро сите случаи директно им бил побаран поткуп, тој процент се намалил на 11,3 % во 2016 г. Во изолирани случаи со директно барање поткуп се сретнале 22,7 % од оние кои имале контакт со административни службеници. Во ниеден случај не им било побарано на 66 % од граѓаните во 2016 г. за разлика од 62 % во 2014 г.

Демографската анализа покажува дека во однос на приходите, најотпорни на притисокот за корупција се оние со приходи над 1.000 евра. Повеќе од третина (36,4 %) од оваа приходна група иако искусила притисок, не дала поткуп. Ова е различно од другите приходни групи каде отпорот варира помеѓу 13% и 24%. .

Табела 3. Интензитет на корупциски притисок

Колку често?	Директно побарале готовина, подарок или услуга	Не побарале директно, но покажале дека очекуваат готовина, подарок или услуга
Во сите случаи	0,5%	3,3%
Во повеќето случаи	6,1%	9,1%
Во изолирани случаи	13,5%	17,5%
Во ниту еден случај	39,0%	31,0%
Немале контакт во последната година	36,8%	36,8%
Не знае/ Нема одговор	4,0%	2,3%

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупција, 2016

Интензитетот на притисокот со којшто се соочуваат граѓаните е различен во зависност од етничката припадност. Така, поткуп бил директно побаран во сите или скоро сите случаи од дури 13,7 % Албанци, додека од Македонците било побарано од 3,4 % од граѓаните. Албанците се соочиле и со поголем индиректен притисок за корупција, односно од 21,3 % поткуп не бил побаран директно, но на некој начин е покажано очекување за да се даде. Македонците (8,1 %) се соочуваат со индиректен притисок значително помалку.

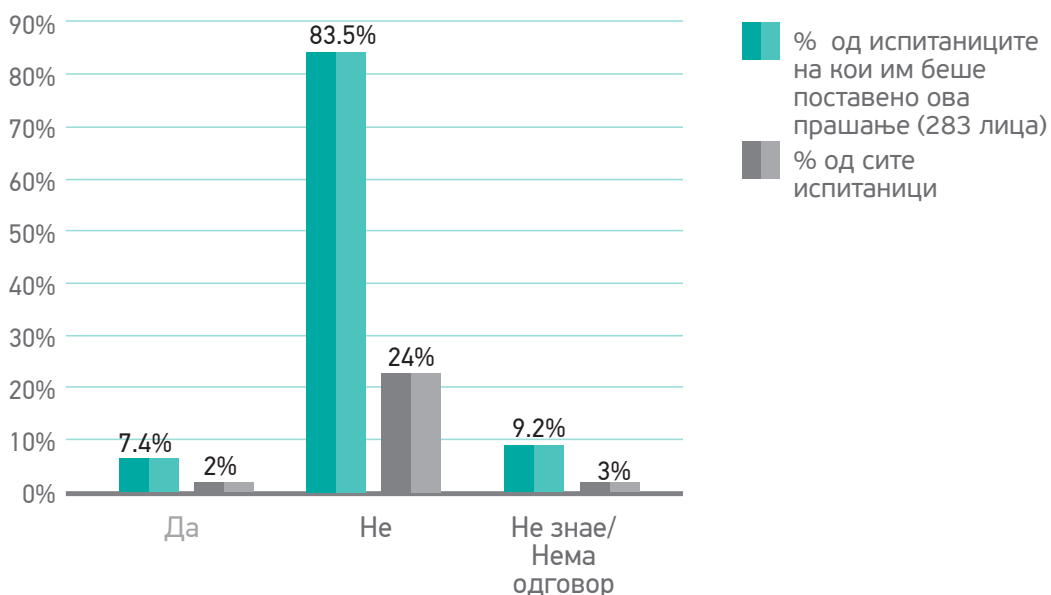
Етнички гледано, Албанците во значително поголем број во однос на Македонците морале да дадат готовина, подарок или противуслуга кога имале контакти со службени лица во јавниот сектор (види во табелата 4).

Табела 4. Искуство со корупцијата, вкрстено по етничка припадност

		Национален просек	Албанци	Македонци
Дале готовина на службеник	Во сите случаи	1,2%	3,6%	0,3%
	Во повеќето случаи	8,5%	23,7%	2,2%
	Во изолирани случаи	18,5%	33,0%	12,3%
	Во ниту еден случај	68,3%	36,7%	81,8%
	Не знае/Нема Одговор	3,4%	3,1%	3,4%
Дале подарок на службеник	Во сите случаи	2,6%	8,1%	0,3%
	Во повеќето случаи	12,9%	24,3%	7,9%
	Во изолирани случаи	22,5%	35,8%	16,6%
	Во ниту еден случај	60,0%	29,4%	73,4%
	Не знае/Нема Одговор	2,0%	2,4%	1,8%
Направиле услуга на службеник	Во сите случаи	3,4%	8,8%	1,0%
	Во повеќето случаи	11,5%	20,8%	6,6%
	Во изолирани случаи	16,0%	20,6%	15,0%
	Во ниту еден случај	65,9%	44,7%	75,2%
	Не знае/Нема Одговор	3,1%	5,0%	2,3%

Граѓаните во Македонија многу ретко ги пријавуваат случаите кога од нив е побарано нешто со цел да решат некој свој проблем. Имено доколку имале таков случај, 83,5 % од граѓаните не го пријавиле на некоја институција која е задолжена за жалби (како во самата институција, полицијата, Државната комисија за спречување на корупцијата или некоја граѓанска организација). Само 7,4 % го пријавиле случајот во некоја од институциите.

Графикон 9. Колку граѓаните ја пријавуваат корупција до надлежни институции

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупција, 2016

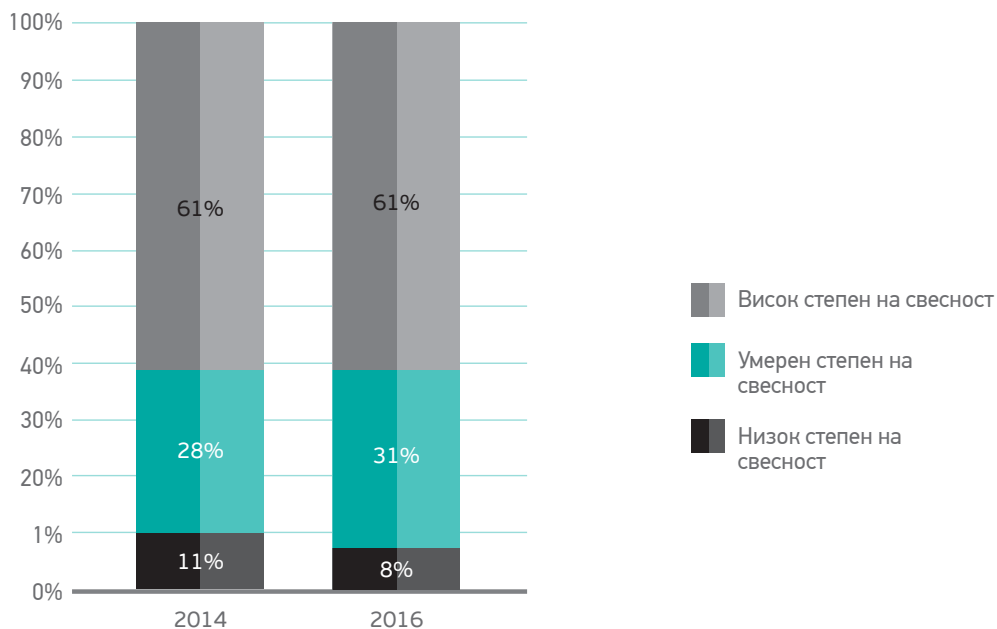
3. Ставови кон корупцијата

Трите главни ставови потребни да се разбере динамиката на коруптивното однесување се: свесноста за коруптивното однесување и колку добро граѓаните разбираат и препознаваат што е корупција, потоа прифатливоста, односно толерантноста кон корупцијата и подложноста на корупција.

3.1. Свесност за корупција

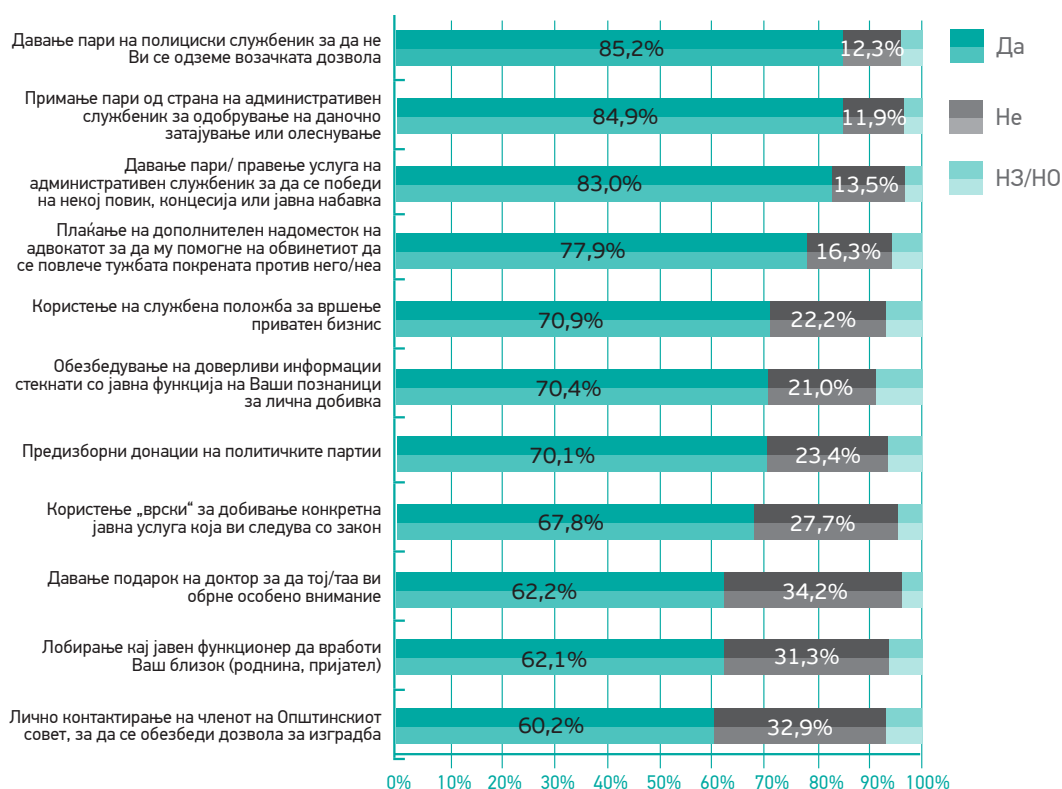
Податоците покажуваат дека граѓаните имаат високо ниво на свесност и затоа се веродостоен извор за изведување заклучоци од анкетите на населението. Слично како и во 2014 г., високи 61 % се свесни за коруптивното однесување.

Графикон 10. Свесност (идентификација) за корупциски практики

Граѓаните не го препознаваат само поткупот даден во пари, туку препознаваат и други посложени форми на корупција, како непотизам, клиентелизам итн. Така, на прашањето кои од следниве активности се примери за корупција во сите наведени ситуации, мнозинство од граѓаните истите ги препознаваат како корупција. Мнозинството се движи од 60,2 % до 85,2 %, со најмногу посочување на давањето пари на полициски службеник за да не се одземе возачка дозвола, потоа примањето пари од страна на државен службеник за да одобри даночно затајување и давањето пари или услуга на административен службеник за да се победи на некој повик, концесија или јавна набавка. Меѓутоа, и покрај мнозинството граѓани кои ги препознаваат сите наведени активности како корупција, останува за забележување дека дури третина од нив сметаат дека не е корупција ако се даде подарок на лекар за да обрне повеќе внимание (34,2 %), ниту личното контактирање на член на општински совет со цел да се обезбеди дозвола за изградба (32,9 %), како ни лобирањето кај службено лице за да вработи близок роднина или пријател (31,3 %).

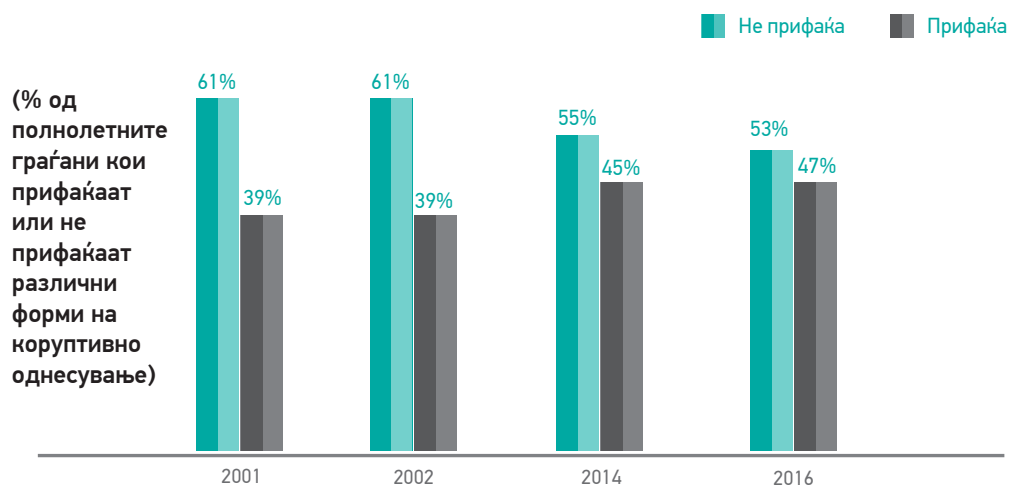
Графикон 11. Свесност за препознавање на корупцијата во различни секојдневни практики

3.2. Прифатливост

Нешто помалку од половина од граѓаните (47 %) прифаќаат определени форми на корупција и тоа е слично како и во 2014 г. кога изнесувало 45 %. Индексот го покажува степенот до кој коруптивните практики или корупцијата се толерираат во рамките на вредносниот систем на општеството. Треба да се напомене дека граѓаните на Македонија не се во целост етични во оваа насока, но нивното неодобрување расте ако корупцијата вклучува пари. Трендот на зголемување на прифатливоста се забележува и во 2016 г., што е во согласност со мислењето на граѓаните дека корупцијата има помала важност како општествен проблем.

Графикон 12. Прифатливост на корупција

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Демографската анализа покажува дека Албанците се потолерантни за корупција отколку Македонците. Повеќе од две третини (68,8 %) од Албанците прифаќаат барем една форма на корупција, за разлика од нешто повеќе од третина од етничките Македонци (38 %). Во однос на возраста, генерацијата помеѓу 18 и 29 години и оние помеѓу 40 и 49 се потолерантни во однос на другите возрасни групи, бидејќи и кај двете групи повеќе од половина од граѓаните покажуваат прифатливост кон корупција (62,3 % и 56,5 % соодветно).

За мал број граѓани прифатливо е да се има контакт со пратениците од Собранието и членовите на Владата, со цел да се реши личен проблем. Граѓаните се најстроги кога станува збор за примање пари за решавање личен проблем, па така 66,3 % или за 3,2 процентни поени помалку од 2014 г. сметаат дека тоа не е воопшто прифатливо. Прифаќањето подарок или услуга воопшто не е прифатливо за половина од граѓаните. Од друга страна, исто како и во 2014 г., третина од граѓаните (32 %) сметаат дека пратениците и министрите може да прифатат бесплатен ручек/ вечера со цел да се реши нечиј проблем.

Тоа што загрижува и за што треба да се поведе повеќе внимание во иднина е поголемата толеранција односно прифатливост на корупцијата од страна на младите на возраст од 18 до 29 години споредбено со другите возрасти. Имено, за помалку од половина (49,6 %) од младите на возраст од 18 до 29 е неприфатливо да се дадат пари за да се реши некој проблем, што е за високи 17,3 процентни поени помалку од просечната неприфатливост на населението (66,3 %). Различно од младите, повозрасните, односно оние кои се на возраст од 60 до 69 години, се многу понетолерантни во однос на корупцијата. Високи 79,7 % се изјасниле дека не би дале пари на пратеник или член на Владата за да решат некој личен проблем. Значителни разлики има и по етничка основа. Односно поголем број граѓани Албанци се изјасниле дека би дале поткуп (во пари), наспроти граѓаните Македонци. За секој трет испитаник Албанец (37,4 %) е прифатливо да даде поткуп, за разлика од само 7 % Македонци кои би го направиле истото.

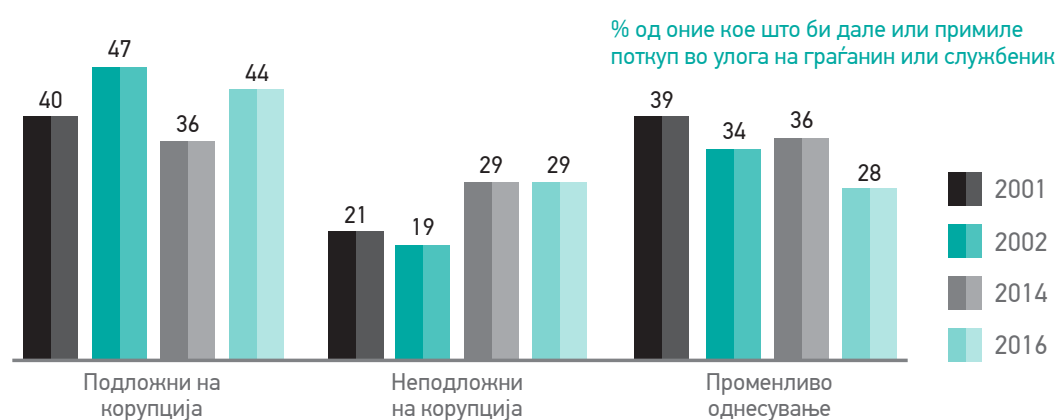
Ако се земат предвид сите различни форми на коруптивно однесување и се проверат оние кои не прифаќаат ниту една форма, тогаш соодносот за 2016 г. е понеповолен од 2014 г. и изнесува 53 % наспроти 47 % на оние кои би прифатиле барем една форма на корупција (или неетичко однесување). Во 2014 г. овој сооднос изнесуваше 55 %, наспроти

45 %, додека во претходните две истражувања бил идентичен и повеќе изострен, така што 61 % од граѓаните не прифаќале ниту една форма на корупција, наспроти 39 % кои би прифатиле. Ова укажува на тренд на попустливост, односно поголема толеранција кон корупцијата и нејзино прифаќање во секојдневието.

3.3. Подложност

Индексот за подложност ја мери склоноста на граѓаните да ги компромитираат нивните вредности под притисок на околностите, односно кога се соочени со реални животни ситуации, кои бараат од нив да донесат одлука дали да користат корупција или не, знаејќи дека ќе има непосредни последици за оној кој ја донел одлуката.

Графикон 13. Подложност на корупција

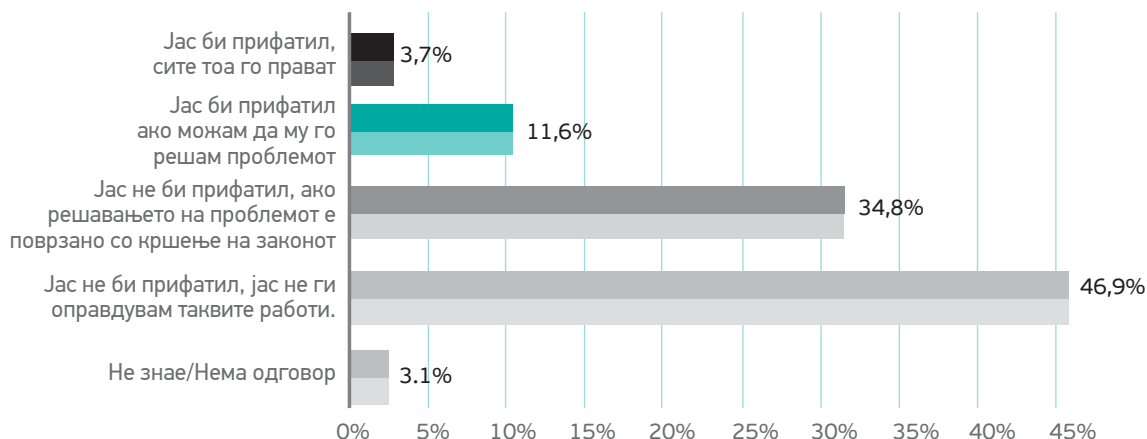

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Овој индекс е збир на две прашања, ситуација во која од граѓаните би било побарано да платат одреден надомест во пари, да дадат подарок или услуга за да решат проблем и второто, хипотетичка ситуација кога испитаникот се става во позиција на слабо платен службеник и неговото однесување во однос на понудени пари, подарок или услуга. Така, кога граѓаните би се нашле во позиција да бидат корумпирани, односно да примат одреден надомест во пари, подарок или услуга, малцинство од нив (46,9 %) велат дека тоа никогаш не би го направиле бидејќи не оправдуваат такви работи. Споредбено со 2014 г., забележано е влошување на претпоставеното однесување на граѓаните во ваква ситуација. Односно 8,9 процентни поени повеќе граѓани би биле подложни на корупција споредбено со 2014 година. Дополнително, речиси секој трет испитаник (34,8 %) не би прифатил подарок, пари или услуга во случај кога решението на соодветниот проблем е противзаконско. Оправдување за ваква постапка имаат 15,3 % од граѓаните. Намалувањето на подложноста може да се очекува кога се зголемуваат приходите и се стабилизира целокупната економска ситуација.

Графикон 14. Подложност кон примање поткуп

Замислете се себеси како слабо платен службеник на кого некој му понудил готовина, подарок или услуга за да му го реши проблемот. Што би направиле вие:

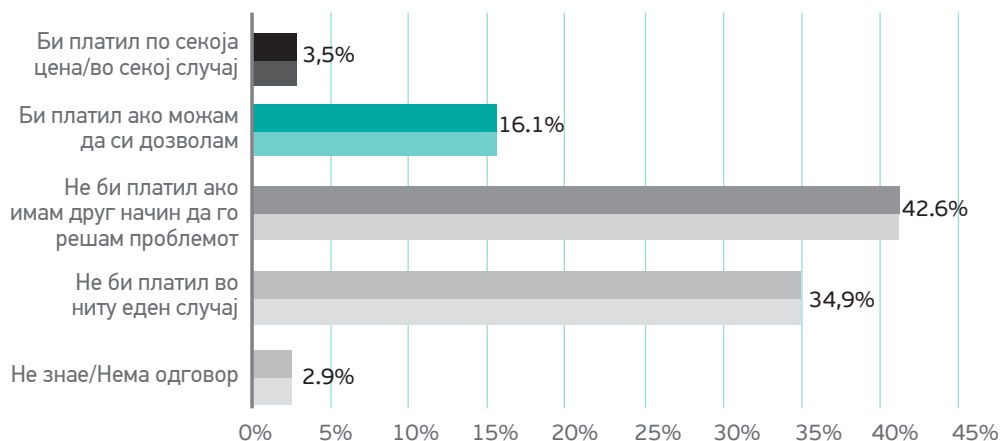

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Кога граѓаните се соочени со некои животни дилеми поврзани со корупцијата, како на пример ако не постои друг начин да се реши некој личен или семеен проблем, луѓето имаат тенденција да станат поподложни на корупција. Малцински 35 % (но за речиси 5 процентни поени повеќе отколку во 2014 г.) од граѓаните изразиле цврсти, непопустливи ставови кон корупцијата. Од друга страна, скоро секој петти испитаник би платил за да си го реши проблемот.

Графикон 15. Подложност кон давање на поткуп

Доколку би имале голем проблем и некој службеник директно би ви побарал пари за да го реши, што би сториле вие?

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Во однос на приходите, граѓаните со приходи до 200 евра месечно се најмногу подложни (48,3 %). Наспроти нив, најмалку подложни на корупција се оние со повеќе од 1.000 евра месечни примања (16 %). Подложноста на корупција линеарно опаѓа со возраста. Дури 63,3 % од граѓаните помеѓу 18 и 29 години се подложни на корупција, 51 % од граѓаните помеѓу 30 и 39, а најмала подложност е забележана кај луѓето над 70 години каде оваа особина е присутна кај 16,7 % од оваа популација.

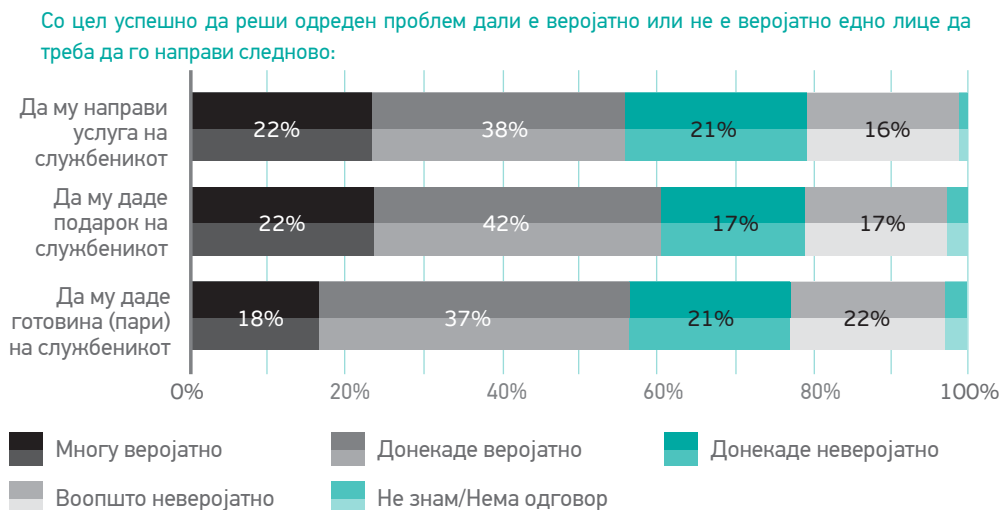
3.4. Практична ефикасност на корупцијата

За анализа на состојбите и пред сè динамиката на корупцијата битно е да се провери и разбирањето дали граѓаните ја гледаат корупцијата како ефикасно решение на нивните проблеми, односно дали корупцијата „се исплаќа“.

Мнозинство од граѓаните веруваат дека има потреба да се дадат пари, подарок или да се направи противуслуга со цел да се реши нивни проблем. Давањето подарок (64 %) е најверојатна постапка којашто граѓаните веруваат дека едно лице треба да ја направи за да го реши проблемот, пред услугата (60 %) или парите (55 %). Споредбено со 2014 г., забележано е зголемување на склоноста на граѓаните да даваат подарок или да направат услуга за 5 процентни поени.

Ако се анализира еден од овие облици на корупција, на пример давањето пари, се забележуваат одредени разлики, особено во однос на возраста и во однос на етничката припадност. Така и во овој случај, младите, особено оние на возраст од 18 до 29 години, полесно би се одлучиле да дадат поткуп (69,7 %), за разлика од повозрасните. Од друга страна, значително пониски 38,9 % од граѓаните на возраст од 60 до 69 години е веројатно дека ќе дадат готовина за да решат одреден свој проблем. Во однос на етничката припадност, Албанците полесно се одлучуваат за давање поткуп, споредбено со Македонците. Имено, 76,4 % од Албанците рекле дека е многу веројатно или веројатно дека ќе дадат пари за да решат некој нивни проблем и е за повеќе од 20 процентни поени повеќе од просекот, за разлика од 45,6 % од Македонците кои би го направиле истото.

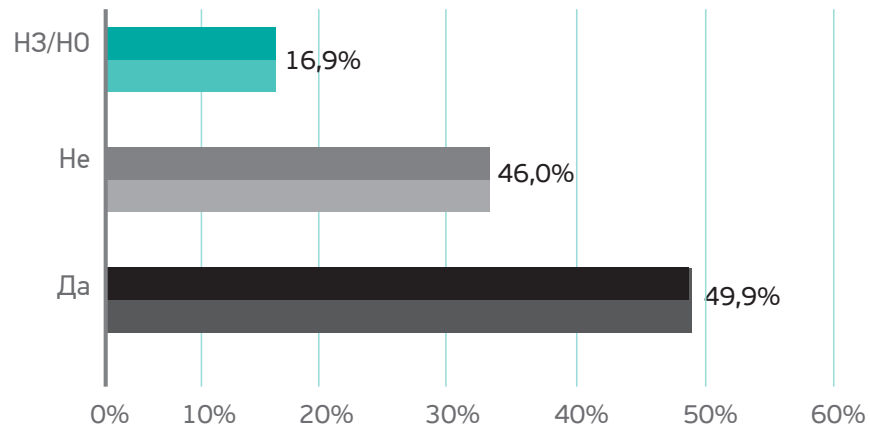
Графикон 16. Веројатност за вклучување во корупција

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

За разлика од ниското ниво на волја да се пријави корупција доколку имало притисок, во состојба во која граѓаните би биле јавни службеници, тие во поголем обем би ја пријавиле корупцијата. Така, половина од граѓаните (49,9 %) би пријавиле корупција.

Графикон 17. Подготвеност за пријавување на корупција: Замислете се себе си како државен службеник во јавна институција кој се сомнева или знае дека постоело, постои или ќе постои одредено коруптивно однесување во рамките на институцијата. Дали ќе го пријавите?

4. Перцепција за корупција: Потенцијал за превенција на корупцијата

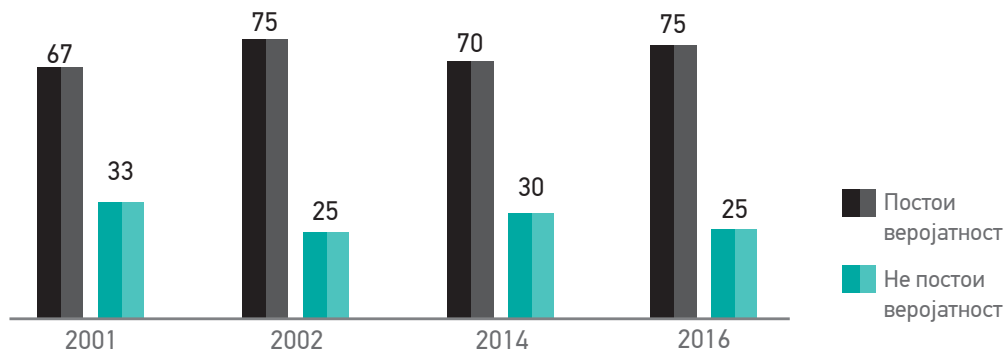
Третата група индикатори се однесува на перцепцијата за корупцијата и е заснована на индексите за веројатноста за корупциски притисок и распространетост на корупцијата. Во овој дел како трет индикатор за добивање целосна слика за перцепцијата е посветен на ранливоста на различните сектори. Воедно, преку оваа група индикатори се проектираат и перспективите за можното справување со корупцијата во иднина. Така, напорите за спречување на корупцијата може да се мерат преку анализа на коруптивноста на различни државни институции и тоа од аспект на перцепција на граѓаните и како извор на притисок. Но, исто така и преку потенцијалниот притисок за корупција и преку проценка на изводливоста на јавните политики за борба против корупцијата.

4.1. Веројатност за корупциски притисок

Голем дел од граѓаните сметаат дека корупциски притисок ќе продолжи да постои и во иднина. Во 2016 година, три четвртини од граѓаните (75 %) сметаат дека постои веројатност или голема веројатност за корупциски притисок, наспроти една четвртина (25 %) од граѓаните кои сметаат дека изложеноста на корупциски притисок ќе биде мала, односно дека воопшто не постои веројатност за корупциски притисок. Ова е благо зголемување во перцепцијата за постоење корупциски притисок во однос на 2014 година кога овој сооднос бил 70 % наспроти 30 %.

Графикон 18. Перцепции за веројатноста за корупцискиот притисок (%)

(% од полнолетните граѓани кои сметаат дека постои „голема веројатност“ и „веројатност“ и/или „малку веројатно“, или „воопшто не постои веројатност“ за корупциски притисок)

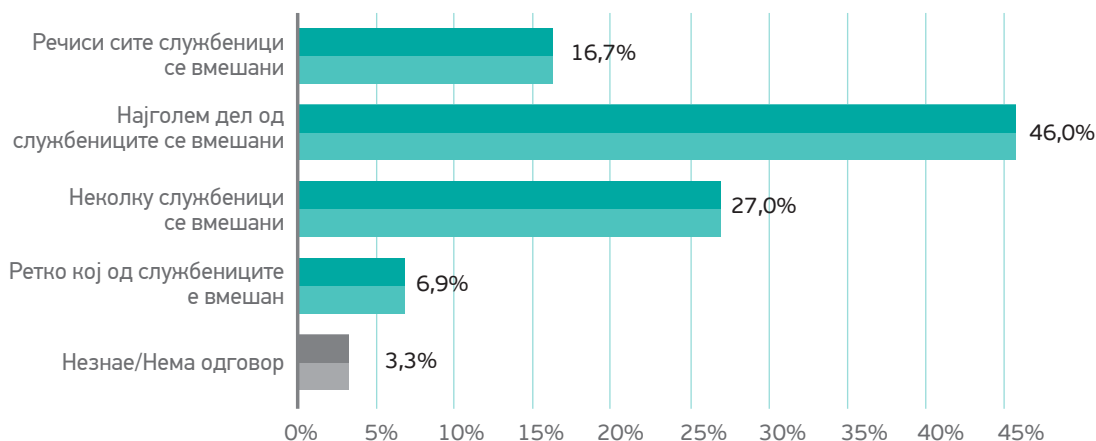
Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Вкрстената анализа покажува дека 91,1 % од Албанците очекуваат дека ќе им биде побаран поткуп во некоја форма, а истото значително помало кај Македонците каде тоа е случај кај 68,3 %. Околу 60 % од симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ очекуваат дека би се соочиле за притисок од корупција, а обемот на ваквата перцепција се зголемува кај симпатизерите на другите партии. Така, истата перцепција преовладува кај 75 % од симпатизерите на СДСМ и 90 % кај ДУИ и кај ДПА.

4.2. Распространетост на корупцијата (по професии)

Мислењето на граѓаните дека корупцијата е во голема мера навлезена меѓу службените лица и во јавната администрација не е сменето во однос на 2014 г. На речиси исто ниво или 62,7 % од граѓаните сметаат дека службените лица се вмешани во корупција. Незначително е намален бројот на оние кои сметаат дека сите се вмешани, односно од 19,8 % во 2014 г. на 16,7 % во 2016 г., додека се зголемил бројот на оние кои сметаат дека најголем дел од службениците се вмешани во корупција, односно од 42,2 % на 46 %. Само 6,9 % од граѓаните мислат дека ретко кое службено лице е вмешано.

Графикон 19. Перцепција на граѓаните за распространетоста на корупцијата меѓу државните службеници

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

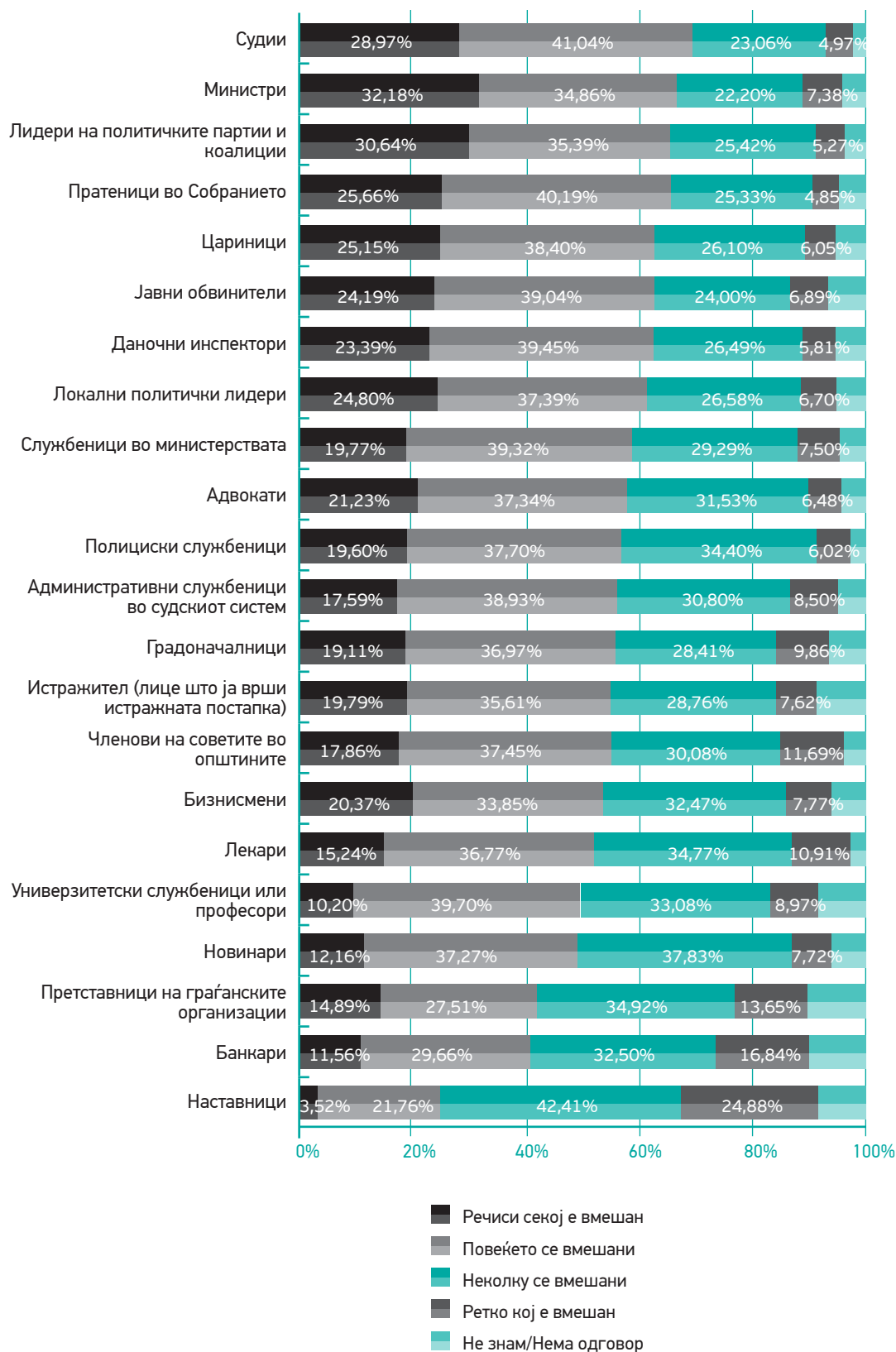

Перцепција за распространетоста на корупцијата во Македонија се разликува значително во зависност од етничката припадност. Така, 31,9 % Албанци сметаат дека скоро сите се вклучени, а 48,7 % сметаат дека повеќето се вклучени. Со ова 80 % од албанското население смета дека корупцијата е широко распространета меѓу службените лица. Кај Македонците тој процент е значително понизок, односно изнесува 54,5 %, од кои 9,9 % сметаат дека сите се вклучени, а 44,6 % дека повеќето се вклучени во корупција. Симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ во значително помал број (34,1 %), во однос на другите партии, имаат перцепција за распространетост на корупцијата меѓу службените лица. За разлика од нив, 82,4 % симпатизери на ДУИ, 79,5 % на ДПА и 73 % на СДСМ.

Првите четири професии во кои е најмногу навлезена корупцијата според перцепцијата на граѓаните, се судиите, министрите, лидерите на политичките партии и пратениците во Собранието. Над 65 % од граѓаните сметаат дека ова се најкорумпирани професии, а исто така повеќе од 60 % сметаат дека корупцијата е навлезена и меѓу цариниците, јавните обвинители, даночните инспектори и локалните политички лидери.

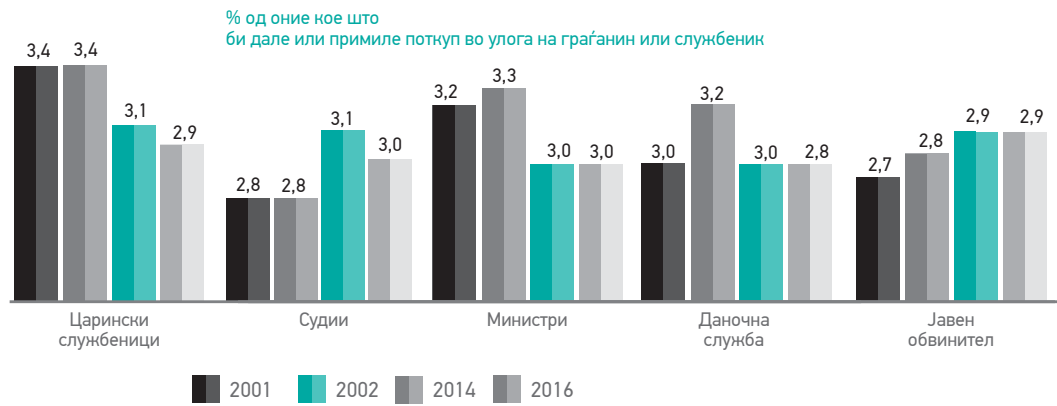
За претставниците на граѓанските организации, банкарите и наставниците од сите наведени 23 професии или групи, помалку од 50 % од граѓаните сметаат дека се корумпирани. Најмалку граѓани (25,3 %) сметаат дека корупцијата е навлезена помеѓу наставниците.

Графикон 20. Перцепција на граѓаните за распространетост на корупција во професиите

Со години наназад одредени професии се перципирани како најкорумпирани. Така од 2001 до 2016 г. забележително е континуирано намалување на перцепцијата за корумпираноста на царинските службеници, а влошување на перцепцијата за корумпираноста на судиите.

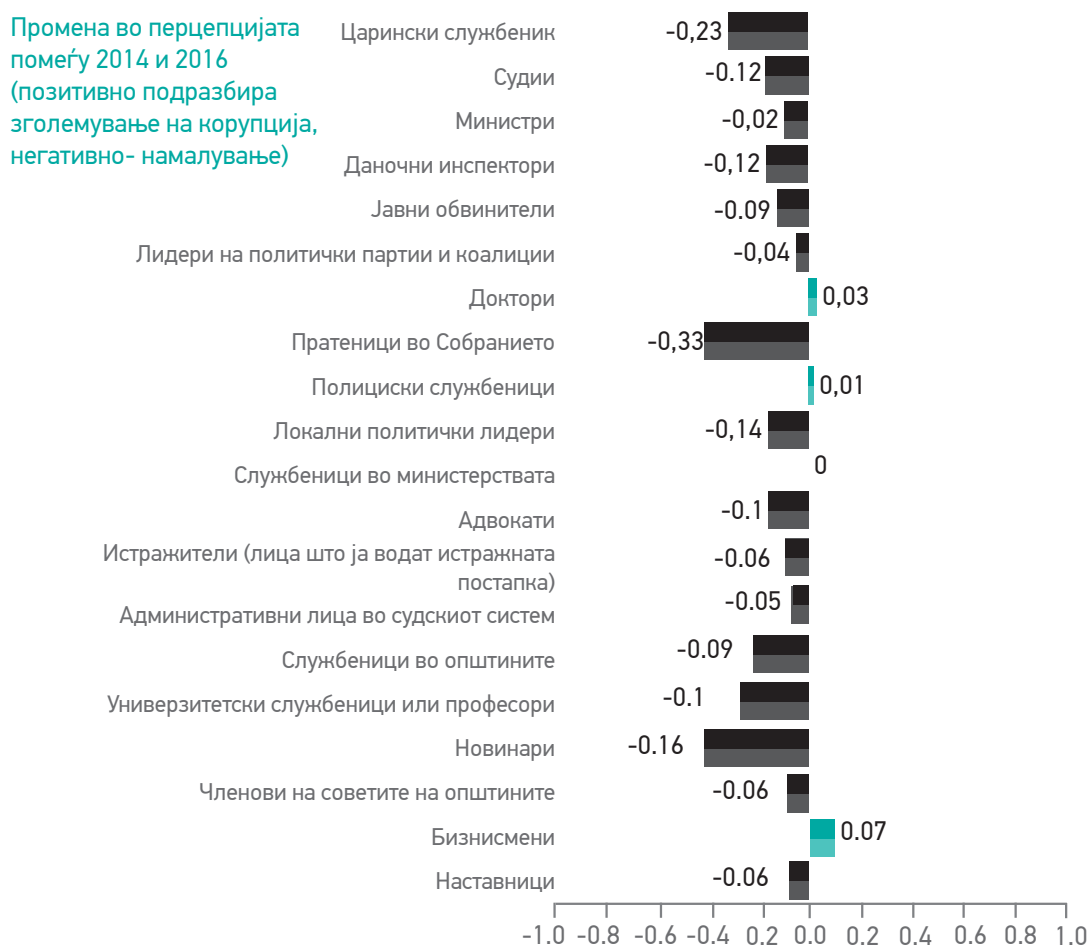
Графикон 21. Перцепција за корумпираноста на професиите – најкорумпирани

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

И покрај перцепцијата за широко распространета корупција во одредени професии, од графиконот 22 може да се забележи намалување во перцепцијата за корумпираноста на најголем дел од професиите споредбено со 2014 г. Најголемо намалување на перцепцијата за корумпираност е забележано кај докторите (-0,33), царинските службеници (-0,23) и универзитетските службеници и професори (-0,16). Забележителни намалувања има и во перцепцијата за корумпираност на полициските службеници (-0,14), судиите (-0,12) и даночните службеници (-0,12).

Графикон 22. Перцепции за корумпираноста на јавните службеници – промени во перцепцијата помеѓу 2014 и 2016 г.

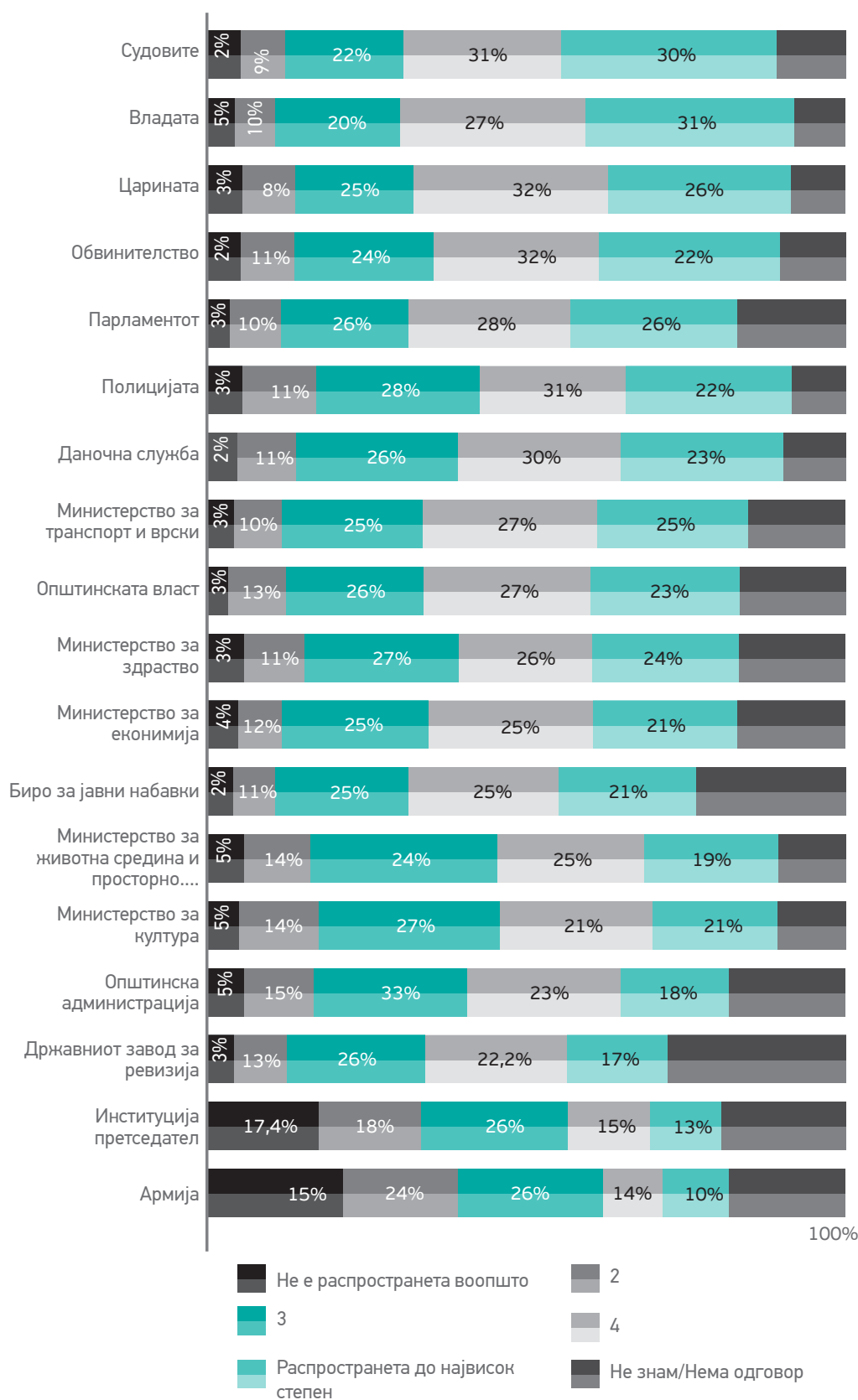

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

4.3. Корупција во државните институции (ранливи сектори)

Перцепцијата на граѓаните вели дека корупцијата е најраспространета во судовите, во Владата и во царината. Имено, на скалата до еден до пет, каде што еден значи воопшто нема корупција, а пет значи распространетост на корупцијата од највисоко ниво, 61 % од граѓаните дале највисоки оценки (четири и пет) за распространетост на корупцијата во судовите, 58 % за распространетост на корупцијата во Владата и исто толку (58 %) за распространетост на корупцијата во царината. Од друга страна, граѓаните имаат најниска перцепција за распространетоста на корупцијата во Армијата, во институцијата Претседател, како и во Државниот завод за ревизија.

Графикон 23. Перцепција за распространетоста на корупцијата во државните институции

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

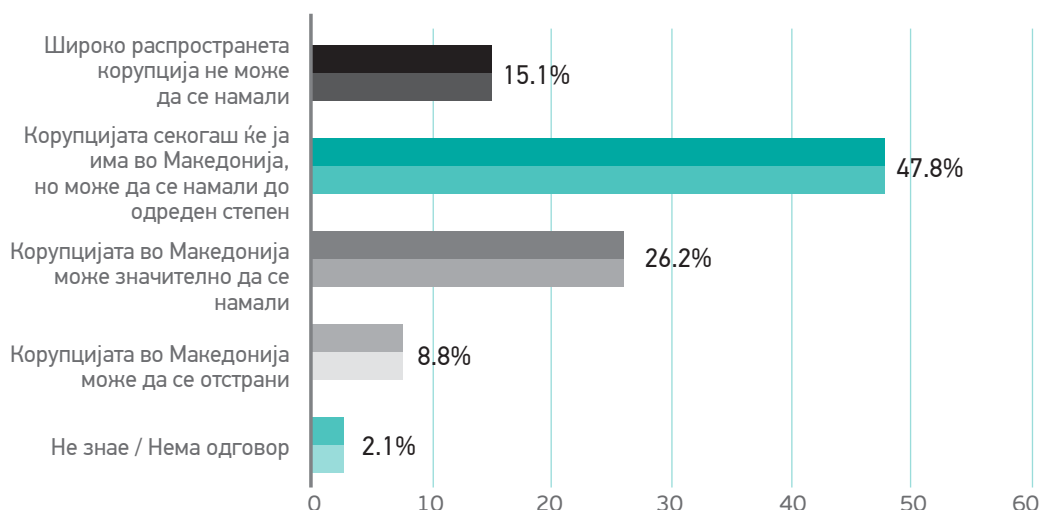
Забележително е дека симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ имаат пониска перцепција за степенот на корупција во институциите во споредба со симпатизерите на другите партии. Особено е видлива разликата во перцепцијата за корупцијата во Владата - додека само 11,2 % од симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ веруваат дека корупцијата во Владата е распространета до највисоко ниво, таков став имаат скоро половина (49,2 %) од симпатизерите на СДСМ. Се издвојува и тоа што мнозинство (56,5 %) од симпатизерите на ДУИ сметаат дека корупцијата во Владата е распространета до највисоко ниво, што е повеќе од симпатизерите на ДПА (47 %).

4.4. Изводливост на јавните политики за борба против корупцијата

Во однос на перспективите за сузбивање на корупцијата, 15,1 % од граѓаните сметаат дека широко распространетата корупција не може да биде намалена, додека речиси половина (47,8 %) од граѓаните сметаат дека корупцијата секогаш ќе постои, но може да биде намалена.

Графикон 24. Потенцијал за борба против корупцијата (перспектива на граѓаните)

Во однос на корупцијата во Македонија, кое од следните мислења е најблиску до вашето мислење?

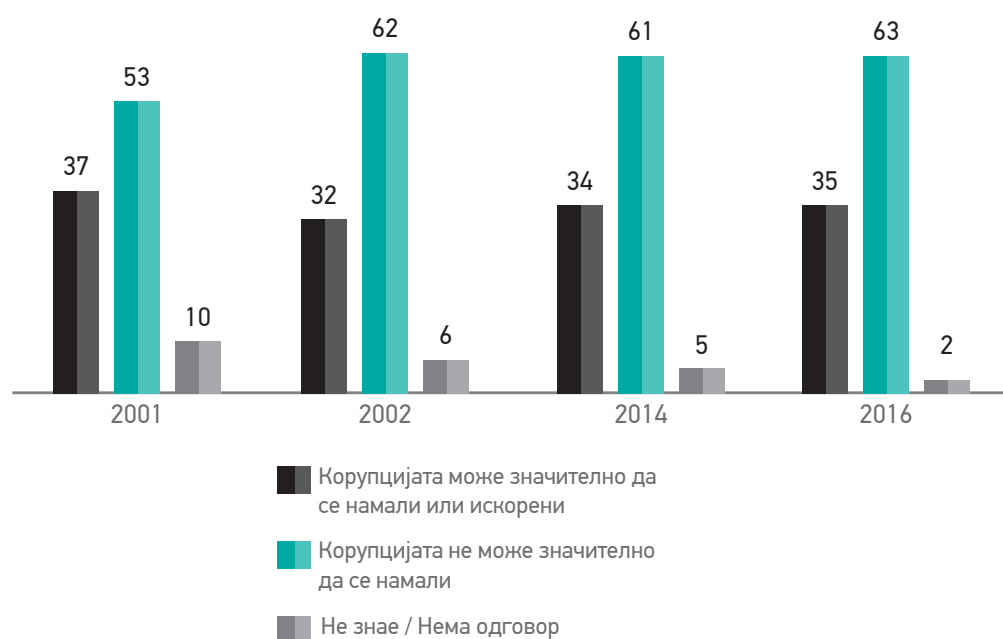
Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Споредбено со 2014 г., постои намалување во оптимизмот на граѓаните во однос на подготвеноста за справување со корупцијата, односно за 5,5% повеќе граѓани сметаат дека корупцијата секогаш ќе постои, но може да се намали, додека за 3,1% повеќе граѓани сметаат дека корупцијата не може да се редуцира. Од друга страна, 26,2 % од граѓаните веруваат дека корупцијата може значително да биде намалена, а 8,7 % од граѓаните сметаат дека корупцијата може да биде целосно искоренета.

Исто така, забележлив е поголем оптимизам кај Македонците во однос на Албанците: 42,2% од Македонците повеќе веруваат дека корупцијата може да биде значително намалена или целосно искоренета, наспроти само 17% од Албанците кои кумулативно ги делат овие ставови. Дополнително, симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ повеќе веруваат дека корупцијата може да биде значително намалена или целосно искоренета, во однос на симпатизерите на СДСМ (55,5 % наспроти 27,7 %).

Ваквите резултати покажуваат дека граѓаните не се големи оптимисти дека се можни позначајни позитивни промени во поглед на намалување на корупцијата. Овој скептицизам укажува и на ниска доверба во институциите задолжени за превенција и прогон на корупцијата и може негативно да влијае врз можноста за успех на актуелните и идните антикорупциски јавните политики.

Графикон 25. Перцепции за изводливоста на јавните политики за борба против корупцијата (%)

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

Од споредбата со претходните години, забележително е дека ваквите ставови на граѓаните се релативно стабилни, односно истите не се менуваат со текот на времето. Така, на пример, во 2014 година 61 % од граѓаните сметале дека корупцијата не може да биде значително намалена, додека во 2002 г. овој процент бил речиси идентичен (62 %). Помалку изострени ставови за можноста за намалување на корупцијата наспроти оптимизмот дека може значително да се намали и искорени се забележува во 2001 година кога 53 % од граѓаните сметале дека корупцијата не може да биде значително намалена, наспроти 37 % од граѓаните кои тогаш сметале дека корупцијата може да биде значително намалена или искоренета.

5. Доверба во институциите

Граѓаните беа запрашани и за нивната доверба во институциите, односно која од институциите може успешно да се справи со корупцијата во Македонија.

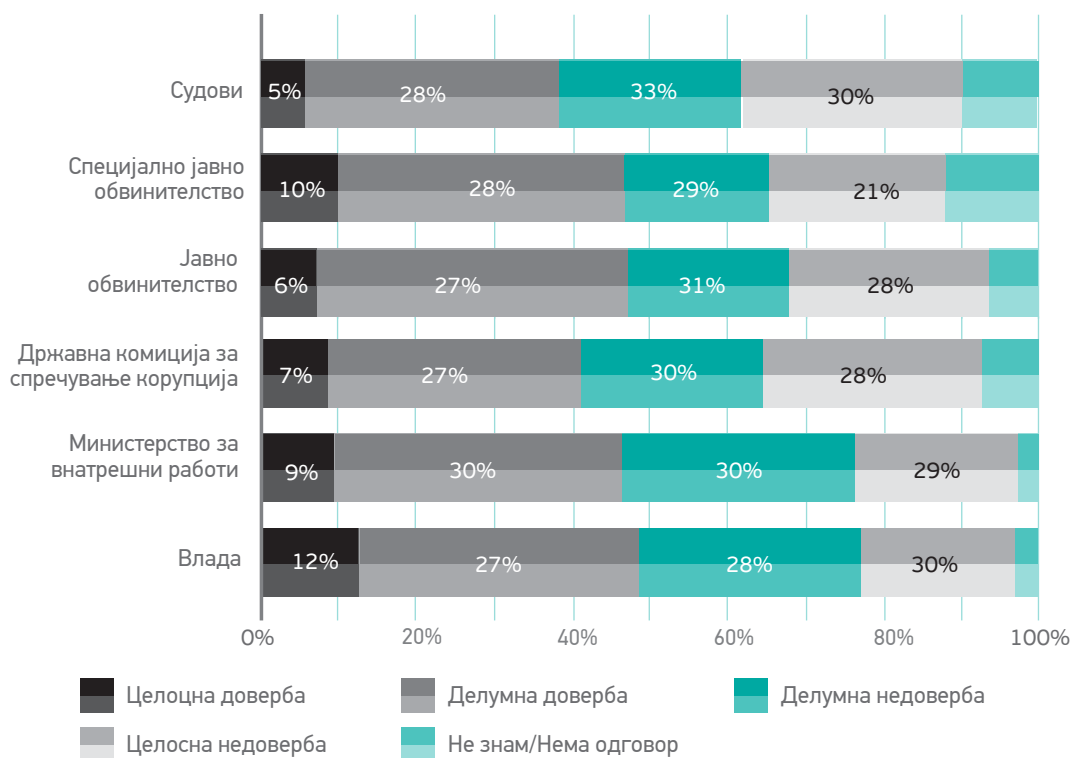
И покрај мислењето за висока распространетост на корупцијата во Владата, граѓаните се изјасниле дека за справување со корупцијата најголема доверба имаат токму во Владата, како и во Министерството за внатрешни работи и во Специјалното јавно обвинителство¹. Кумулативно, збирот од одговори „целосна доверба“ и „делумна

¹ Јавното обвинителство за гонење кривични дела поврзани и кои произлегуваат од содржината на незаконското следење на комуникациите. Во натамошниот текст Специјално јавно обвинителство или СЈО.

доверба“ изнесува 39 % за Владата и за Министерството за внатрешни работи, односно 38 % за Специјалното јавно обвинителство (СЈО). Државната комисија за спречување корупција (ДКСК) има помала доверба од 34 %, односно мнозинска недоверба од 58 %. Најмал процент од граѓаните искажале целосна и делумна недоверба во судовите (32 %) и во Јавното обвинителство (ЈО) (33 %).

Графикон 26. Доверба во институциите: Колку доверба имате во секоја од подолу наведените институции дека можат успешно да се справуваат со корупцијата во Република Македонија?

Колку доверба имате во секоја од подолу наведените институции дека можат успешно да се справуваат со корупцијата во Република Македонија?

Извор: СЕЛДИ - Систем за следење на корупцијата, 2016

При демографско вкрстување на податоците забележително е дека Албанците имаат пониска доверба во споменатите институции во споредба со Македонците, а овој тренд е најмногу изразен во разликите за довербата кон Владата (21 % наспроти 46 %) и Министерството за внатрешни работи (21 % наспроти 41 %), а помалку изразен за довербата во правосудните органи (судови, ЈО, СЈО) и ДКСК.

Исто така, постојат значајни разлики во довербата на граѓаните во институциите во зависност од политичката припадност на граѓаните. Симпатизерите на владејачката ВМРО-ДПМНЕ имаат забележително повисока доверба во речиси сите антикорупциски институции во споредба со симпатизерите на опозициската СДСМ кои имаат пониска доверба. Очекувано, особено изразени се разликите во довербата кон Владата (77 % наспроти 17 %) и Министерството за внатрешни работи (71 % наспроти 25 %) како носители на извршната власт, но значајни разлики постојат и во довербата кон Државната комисија за спречување корупција (60 % наспроти 19 %), кон судовите (51 % наспроти 17%) и кон Јавното обвинителство (57 % наспроти 23 %).

За разлика од големите разлики помеѓу довербата на симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ и на СДСМ, помеѓу симпатизерите на ДУИ и на ДПА најчесто нема позначајни разлики.

Дистрибуцијата на одговори за довербата во Специјалното јавно обвинителство претставува исклучок од претходно опишаните трендови на повисока доверба кај симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ, пониска доверба кај симпатизерите на СДСМ и генерално пониска доверба без забележителни разлики помеѓу симпатизерите на ДУИ и на ДПА. Имено, СЈО ужива повисока доверба кај симпатизерите на двете најголеми опозициски партии (СДСМ: 49 %, ДПА: 44 %) во споредба со симпатизерите на двете најголеми партии, дел од владејачката коалиција (ВМРО-ДПМНЕ: 35 %, ДУИ: 39 %). Притоа, СЈО е институција каде што постојат најмали разлики во довербата помеѓу симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ (35 %) и СДСМ (49 %).

IV.

Заклучоци

Податоците од Системот за следење на корупцијата во 2016 г. укажуваат дека перцепциите на корупцијата останале непроменети споредбено со 2014 г., а нивоата на корупциски притисок и виктимизација се влошени. Македонската јавност не ја перципира корупцијата како еден од најглавните проблеми во земјата и останува склона кон прифаќање на корупцијата како општествена норма.

Корупцијата како општествен проблем

1. **Корупцијата не е клучен проблем за граѓаните.** Како и во истражувањето од 2014 г., корупцијата се наоѓа на петтото место по видувањата на граѓаните како општествен проблем. За граѓаните поважни се прашањата на невработеноста, политичката нестабилност, сиромаштијата и ниските приходи.

Искуство со корупција

2. **Пораст на коруптивниот притисок и вклученоста во корупција.** Коруптивниот притисок од страна на службените лица и вклученоста од страна на граѓаните бележат зголемување споредбено со истражувањето од 2014 година, а отпор кон корупцијата речиси и да не постои, односно на 30,5 % од граѓаните им бил побаран поткуп, а 29,2 % дале поткуп. Во 2014 г. секој четврти граѓанин бил соочен со барање да даде поткуп, додека во 2016 г. со тоа се соочил речиси секој трет. Вклученоста во корупцијата во 2016 г. исто така е зголемена во однос на 2014 г. кога беше значајно намалена во споредба со 2002 г. Во 2014 г. 21,5 % од граѓаните дале поткуп, во 2016 г. тој број се зголемил на 29 %.
3. **Мал број казни за коруптивни дела, наспроти реалната вклученост во корупција.** Проектираниот, врз основа на проценти, број на граѓани на кои им

било побарано и дале поткуп изнесува 501.934, односно 480.540 граѓани. Иако ова подразбира дека се извршени половина милион кривични дела за корупција, споредбата со збирот од осудени лица во 2014 година (14 за поткуп и 193 за злоупотреба на службената должност) укажува дека само 0,04 % од случаите завршуваат со пресуда.

4. **Постојат значителни демографски разлики во однос на притисокот и вклученоста во корупција.** Во Македонија, Албанците се соочуваат со значително поголем притисок за корупција споредбено со Македонците. Од граѓаните кои имале контакт со администрацијата, 83,3 % од Албанците искусиле притисок за корупција, додека тоа е случај кај 40,6 % од Македонците. Во иста насока, имајќи предвид дека мал број на граѓани одолеваат на притисокот, 80,5 % од Албанците дале поткуп, за разлика од 35,5 % од Македонците кои го направиле истото.
5. **Не постои навика на пријавување случаи на корупција меѓу граѓаните.** Граѓаните во Македонија многу ретко ги пријавуваат случаите кога од нив е побарано нешто со цел да решат некој свој проблем. Имено 83,5 % од граѓаните не пријавиле случај на корупција на некоја институција задолжена за жалби, наспроти само 7,4 % кои го пријавиле случајот во некоја од институциите.

Ставови за корупција

6. **Постои висока свесност за корупцијата во сите нејзини форми.** Повеќе од половина од граѓаните (61 %) се свесни за корупцијата и тоа не се манифестирана само преку поткуп со давање пари, туку и преку други посложени облици како непотизам, клиентелизам и сл.
7. **Зголемен тренд на прифатливост на корупцијата.** Иако за мнозинство од граѓаните, односно за 53 % од нив корупцијата е неприфатлива, забележан е тренд на зголемување на прифатливоста споредбено со 2014 г. Од 45 % на 47 %. Тоа што загрижува и за што треба да се обрне повеќе внимание во иднина е поголемата толеранција, односно прифатливост на корупцијата од страна на младите на возраст од 18 до 29 години споредбено со другите возрасти. Имено, за помалку од половина (49,6 %) од младите на возраст од 18 до 29 е неприфатливо да се дадат пари за да се реши некој проблем, што е за високи 17,3 процентни поени помалку од просечната неприфатливост на населението да се дадат пари за решавање одреден проблем (66,3 %).
8. **Влошување во претпоставеното однесување за подложност на корупција.** Споредбено со 2014 г., постои влошување и во однос на подложноста на корупција. Односно 8,9 процентни поени повеќе граѓани би биле подложни на корупција споредбено со 2014 година. Кога граѓаните би се нашле во позиција да бидат корумпирани, односно да примат одреден надомест во пари, подарок или услуга, помалку од половина од нив (46,9 %) велат дека тоа никогаш не би го направиле бидејќи не оправдуваат такви работи.

Перцепција за корупцијата: потенцијал за превенција од корупција

9. **Високи очекувања на граѓаните за продолжување на коруптивниот притисок во иднина.** Високи 75 % од граѓаните сметаат дека и во иднина ќе постои веројатност или голема веројатност за корупциски притисок, наспроти една четвртина (25 %) од граѓаните кои сметаат дека изложеноста на корупциски притисок ќе биде мала. Ова укажува на мала надеж кај граѓаните дека ќе има можност за справување со корупцијата.
10. **Постои широка распространетост на корупцијата.** Скоро две третини од граѓаните (62,7 %) сметаат дека корупцијата е распространета меѓу службените лица. Разлики во перцепциите постојат по етничка основа, односно 80 % од албанското население смета дека корупцијата е широко распространета меѓу службените лица, додека 54,5 % од Македонците се со такво мислење. Значителни разлики има кај симпатизерите на политичките партии, односно симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ во значително помал број (34,1 %), во однос на другите партии, имаат перцепција за распространетост на корупцијата меѓу службените лица. За разлика од нив, 82,4 % симпатизери на ДУИ, 79,5 % на ДПА и 73 % на СДСМ имаат таква перцепција.
11. **Судиите, министрите и пратениците перципирани како најкорумпирани.** Корупцијата е навлезена во сите професии од сите сегменти на власта: судската, извршната и законодавната. Првите четири професии во кои е најмногу навлезена корупцијата според перцепцијата на граѓаните се судиите, министрите, лидерите на политичките партии и пратениците во Собранието. Над 65 % од граѓаните сметаат дека ова се најкорумпираните професии. За разлика од нив, наставниците, банкарите и претставниците на граѓанските организации се перципирани како најмалку корумпирани и се професии за кои вакво мислење има малцинство од населението.
12. **По сектори, перцепцијата за најраспространета корупција е во судството, во Владата, во царината, во обвинителството и во Парламентот.** Слично како и кај професиите каде што судиите, министрите и пратениците се доживуваат како најкорумпирани, така според граѓаните судовите, Владата и Парламентот се меѓу првите пет сектори за кои перцепцијата е дека корупцијата е најшироко распространета.
13. **Граѓаните не се оптимисти за искоренување на корупцијата.** Во однос на перспективите за сузбивање на корупцијата, 15,1 % од граѓаните сметаат дека широкораспространетата корупцијата не може да биде намалена, додека речиси половина (47,8 %) од граѓаните сметаат дека корупцијата секогаш ќе постои, но може да биде намалена.

Доверба во институциите

14. Владата, Министерството за внатрешни работи и Специјалното јавно обвинителство уживаат најголема доверба како институции за справување со корупцијата. И покрај мислењето за висока распространетост на корупцијата во Владата, граѓаните се изјасниле дека за справување со корупцијата најголема доверба имаат токму во Владата, како и во Министерството за внатрешни работи и во Специјалното јавно обвинителство. Судовите и Јавното обвинителство се со најниска доверба меѓу институциите. Очекувано, симпатизерите на владејачката ВМРО-ДПМНЕ имаат забележително повисока доверба во речиси сите антикорупциски институции во споредба со симпатизерите на опозициската СДСМ кои имаат пониска доверба. СЈО е институција каде што постојат најмали разлики во довербата помеѓу симпатизерите на ВМРО-ДПМНЕ (35 %) и СДСМ (49 %).

